

NYERGES GÁBOR ÁDÁM

A múltó idő csintalansága

IZSÓ ZITA: SZÍNRRŐL SZÍNRE

Prae.hu
Budapest, 2014
72 oldal, 2000 Ft

”

Böcsületes kritikus, mikor olyan művészi produktummal szembesül, mint Izsó Zita lírája (tehát a húszas-harmincas generáció egyik legizgalmasabb és -érettebb költői jelenléte), talán úgy illene, hogy – bármily esetlen – kísérletet tegyen arra, hogy megragadja, mégis mely vonásával, eljárásával, tehát: *hogyan* emelkedik ki e teljesítmény a mezőnyből. Mi az, ami már a *Tengerlakó* kötetben is elismerésre méltó volt, s amiben a tavaly megjelent *Színről színre* talán még egy picit feljebb is rakta a lécet?

Mit ne mondjak, több minden is. Izsó költészetének ugyanis úgy van súlya, hogy képes ránehezedni az olvasóra, mégsem görnyeszti meg; tematizált problémái, észlelései és benyomásai egyszerre bírnak „a mindennapi élet” nagy és komoly sorskérdéseinek, (betegség, gyász, születés és hasonlók) és azoknál kevésbé fontosabb apró rezdüléseinek (egy-egy gesztus, szóhasználat, levegővétel és hallgatás) relevanciájával, és közben valami (a mostani fiatal lírára egyre kevésbé jellemző) varázsos, már-már mesei *bájjal*. Az izsói versbeszélők szólamainak minden keserűsége és fájdalma, a versekben megfogalmazódó vagy épp elhallgatással-sejtetéssel megjelenő nem kevés szomorúság ellenére e művek világa zezugosan játékos, mondhatni *csintalan* költészet.

Hogy ne csak a levegőbe beszéljek, íme egy példa, rögtön a kötetnyitó *Várakozásból*: „*nem ráz meg / van-e bennem még valami, ami nekiütökhözhet a falaknak, / üdítő dobozban a maradék*” (7.). S mindjárt egy másik is, az *Építési terület* című versből: „*...a fák / olyan hanyagul dőltek el, / mint a tortából kiszedett gyertyák valami nagy ünnepség után*” (47.). Az ilyen és ehhez hasonló, letargikust a banálissal fesztelenül könnyedén keverő, lehetőfinom átmenetekkel dolgozó, váratlan képzettársítások mentik meg Izsó Zita költészetét a csak nagyon ritkán (mint mondjuk a csöppet szépelgőre sikeredett *A felejtés lehetőségeiben* vagy *Az első búcsúban*) fellelhető dagályosságtól és szenvelgő önsajnálattól, miközben meglepő mivoltukban is magától értetődő képiséggel tudnak az olvasó

érzékeire hatni. Rengeteg lehetséges példa közül ezúttal csak egy, talán a legszebb: „*Ad egy vattát, / szorítsd a sebre, / mint felhőt a napra a szél.*” (46.)

Roppant érdekes az a feszültség is, amit Izsó szomorkásra hangolt, mégis leginkább szenvtelennek, távolságtartónak minősülő hangja és a kötet verseinek mélyen átélt (nem feltétlenül egyes szám első) személyessége, szinte programszerű, kérlelhetetlen empátiája teremti. A bármiféle (akár lírai, akár személyes) „én-ségtől” való (szándékosan egyszerre sikeres és sikertelen) távolító gesztusok sokasága és tudatos alkalmazása nemcsak a különböző szerepek (melyek váltakozása a legélesebben más-más nemű versbeszélők szerepeltetésénél érhető tetten), a legtöbbször az emlékezés módszerét alkalmazó, gyakran „valaki másról” (megkülönböztetve is, ahogy a kötet elején álló Rimbaud-reminiscencia is felhívja rá a figyelmünket: az „én” is mindig „valaki más”) narráló versbeszédtechnikában fedezhető föl, hanem már a nagyvívó gesztusban is, mellyel a szerző egész kötetét dedikálja egyszerre nagyon személyesen és személytelenül. Elvégre a kötet ajánlása, ha úgy vesszük, már önmagában egy hangsúlyos és figyelemfelkeltő távolító gesztus értékével bír, amennyiben Izsó Zita tulajdon költői alteregójának, a kötetversek egy jó részét jegyző Karádi Mártonnak dedikálja második könyvét. De ha úgy vesszük, hogy Karádi Márton, még ha egy másik költő is (vagy legalábbis költői arc, álarc), pro forma *mégiscsak* azonos Izsó Zitával (mondjuk így: *jogi értelemben bizonyára az*), akkor már-már pimasznak is vehető a kötetnyitó fricska, mellyel a szerző saját magának ajánlja legújabb művei csokrát.

A fenti bizonytalanság (azaz, az olvasó folytonos bizonytalanítgatása a szövegek által) éppen ellenkező (és ne tagadjuk el: rendkívül üdvös) irányú folyamat, mint ami a legtöbb mai fiatal költő megoldásaira jellemző. Miközben a verseket olvasva (legalábbis nyelvtani-logikai szinten) tiszta és átlátható viszonyokat kapunk, elejüktől a végükig tartó, hosszabb-rövidebb, de minden esetben felfogható és befogadható, *megérthető* történeteket olvasunk, mégis körbelengi valami kódszerű balladai homályszerűség a kötet egészét. Izsónál azonban ez a homályjelenség nem a másoknál oly sokszor tapasztalható lila köd esete, a költő nem érthetetlenül és direktre bonyolultan beszél, nem él különösebben sok kihagyással sem, nem titkolózik, önellentmondásokba sem kerül (megbízható narrátornak tűnik). Mégsem tudjuk dekolodni, hogy egyik-másik versben épp (tétélesen) ki beszélhet hozzánk. („*Féltünk, hogy jönnek / Egyformának láttuk magunkat, de ők mindig találtak egyet, / akinek egy kicsit szebb, nagyobb a szeme, / egyenesebb a háta, világosabb a haja.*” 19.). Persze a kötet egésze, egyáltalán, Izsó eddigi költészete is amellet látszik állást foglalni, hogy mindez persze lényegtelen is, nem a beszélők kiléte, *szelfje* számít, hanem a karaktervonások és – főleg – a mindannyiunk életét kitevő, kisebb-nagyobb horderejű történetek.

Fontosabb tényező azonban bizonytalanságérzetünkben, hogy azzal sem vagyunk tisztában, hogy az a *bárki*, aki épp hozzánk beszél, miért és hogyan mondja mindezt nekünk. Az egyes művekben a költői beszéd felütései szinte minden esetben in medias res indulnak, a verskezdetek legtöbbször egy *már megkezdett* kommunikációs aktus, egy már valamikor az időben korábban megalapozódott beszédhelyzet szerves darabjainak tűnnek. Az olvasó tehát szinte sosem megszólított, hanem lényegében (habitus kérdése, hogy mennyire) valakit vagy valakiket kihallgató, legalábbis részben illetéktelen megfigyelőnek érezheti magát. Mintha sok-sok szereplő régi fényképalbumainak összekeveredett darabjai kerülnének a szemünk elé, más-más élethelyzetekbe és világokba csöppenve, más-más személyiségek más-más vonásaival ismerkedünk meg darabonként, a legtöbbször (a versek közvetlensége

és az ábrázolt helyzetek érzékletes átélhetősége okán) megértő külső megfigyelőként, de sosem a bennfentesség megnyugtató érzetével. Meg is szédülünk talán egy csöppet, főleg, mivel a szomorúság, a szerencsétlenség, a megbánás és az elmúlt vagy épp múltó idő feletti (nem hisztériás vagy közhelyes) kesergés különböző válfajai váltogatják egymást. Ennek köszönhetően a lírai beszélők (kommunikációs) helyzete akarva-akaratlanul (de persze: akarva) kijelöli az olvasóét is, aki így nem csak passzív befogadóvá, hanem megannyi szét- és tönkrement emberi sorsról olvasva egyben fájdalmasan *tehetetlen* befogadóvá is avanszál, ahogy egyre inkább „bevonódik” érzelmileg a történetekbe, a könyv világába.

Szintén ingoványosítja a talajt a tény, hogy maga a kötetkompozíció igen nehezen körülírható. Ha mégis kísérletet próbálnánk tenni a megragadására, azt mondhatnánk, a versek talán mindegyikének legfőbb (lehet, egyetlen) közös vonása, hogy a hiány fogalomköre körül motoszkálnak. A hiány persze sokféle és fajta lehet, nemcsak tárgyaké („*Ekkor már a gyertyatartó is hiányzott, utána pedig / a bundák tűntek el, apa aranyórája, aztán néhány bútor és porcelán.*” - 13.) és különféle értékeké („*a rendszer elvette / több hektár földjét, hatalmas gyárait, / gyönyörű limuzinját*” 12.), helyeké és emlékhelyeké („*a kivágott lucfenyő helyén állok*” 64.), embereké („*A felvételeken mutatják a lakásokat és boltokat, / éppen olyan üresek, mint a te mozdulatlan tagjaid*” 43.), társaké („*csak az árnyékról vehettem méretet*” 25.). A rendre hangsúlyt kapó konkrét abortusz- és meddőségtörténetek („*Egy ház a tested, / de nincs benne gyerekszoba.*” 28.) mellett e két veszteségforma akár globálisan is kiterjeszhető a *Színről színre* világára-világaira, amennyiben különböző magányokról és elvetélt emberi kapcsolatokról is számos helyen olvashatunk. A versek legfőbb hiánytapasztalata azonban mégiscsak az idő, mely, illetve melynek hiánya, folytonos fogyása, eltűnése afféle katalizátorként szolgál a különböző lelki és fizikai romlásoknál, leépüléseknél: „*Akkor vágtd le piros körmeid, / és mint a többi öregasszony, / azóta nyírod te is rövidre a hajad. // Elkézdted lebontani magad.*” (28.) vagy: „*valami olyasmit kezdél magyarázni, / hogy nincs már sok időd, nem akarsz többé szép lenni, / meg akarsz hízni, és nem bánnád azt sem, ha megereszkednének a melleid, / az élet most már úgyis ellened dolgozik*” (37.)

Megszédülünk, időről időre felkapjuk a fejünket a könyvből, talán hogy csak vegyünk egy nagy levegőt a gyakran fullasztóan klausztrófóbb versekből egy-egy pillanatra kiszakadva, aztán néha azon kapjuk magunkat, hogy míg belül emésztődnek az olvasottak, csak nézünk leforrázva, mint ló a moziban. De közben mindezt – az egyszeri voyeurök izgatott, minden bűntudattól sem mentes zavarával – azért persze nagyon élvezzük.

Izsó Zita verseit ugyanis az ember nem elolvassa, hanem (igekötő nélkül) olvassa. Egyik-másik versét ki tudja, hányadszor. Egyszerre rémlik is az utolsó olvasás élménye, mert a vers rögtön újraolvastatta magát – nemcsak a legjobban sikerültek és közben mégis, sokadikra is az újszerűség élményével hatnak. Vagy ahogy a költő (jóval pontosabban) fogalmaz egy vele készült interjúban: „*valami nem attól lesz új, hogy még nem találkoztál vele, hanem hogy mindig mást veszel észre benne*”. Éppen ez a lírai szemléletmód az oka, mit ad isten, éppen annak az élménynek, amivel a *Színről színre* minden egyes újraolvasáskor megajándékoz bennünket.